

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego

W kierunku większego zaangażowania państw członkowskich, regionów i podmiotów społeczeństwa obywatelskiego w realizację długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich UE

(opinia z inicjatywy własnej)

(C/2024/4055)

Sprawozdawca: **Marc DECOSTER**

Doradczynie i doradcy	Hubert DELORME
Data przyjęcia na sesji plenarnej	13.7.2023
Podstawa prawna	Art. 52 ust. 2 regulaminu wewnętrznego
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Rolnictwa, Rozwoju Wsi i Środowiska Naturalnego
Data przyjęcia przez sekcję	9.4.2024
Data przyjęcia na sesji plenarnej	25.4.2024
Sesja plenarna nr	587
Wynik głosowania (za/przeciw/wstrzymało się)	163/0/0

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES) potwierdza swoje poparcie dla długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich UE (LTVRA) i zaangażowanie w jej realizację. Odnotowuje, że środki przewidziane w planie działania i pakcie na rzecz obszarów wiejskich w dużej mierze spełniają oczekiwania podmiotów z obszarów wiejskich, w szczególności odnośnie do weryfikacji wpływu polityki na rozwój obszarów wiejskich oraz odnośnie do obserwatorium obszarów wiejskich oraz do inicjatyw zawartych w planie działania. Wzywa jednak do uzupełnienia planu działania na rzecz obszarów wiejskich o nowe przepisy i do uaktualnienia go w celu lepszego zaspokojenia potrzeb środowiska wiejskiego, przy czym należy przewidzieć coroczną ocenę realizacji tego planu na szczeblu krajowym i regionalnym.

1.2. EKES przypomina, że powodzenie długoterminowej wizji zależy od ścisłego włączenia weń państw członkowskich, regionów, władz lokalnych oraz podmiotów gospodarczych, społecznych i społeczeństwa obywatelskiego na wszystkich szczeblach. Ich zadaniem jest wyznaczenie priorytetów działań specjalnie dla każdego terytorium na szczeblu lokalnym z uwzględnieniem jego specyficznej sytuacji. Dlatego też ustanowiono pakt na rzecz obszarów wiejskich, by zachęcić do zaangażowania wszystkie podmioty na wszystkich szczeblach. Komitet popiera to wielopoziomowe podejście do sprawowania rządów z udziałem wielu podmiotów i apeluje o jego wzmocnienie, tak by włączyć wszystkie podmioty gospodarcze i społeczne w organy administracyjne w procesie określania i wdrażania środków przewidzianych w planie działania i w pakcie na rzecz obszarów wiejskich na szczeblu europejskim, krajowym, regionalnym i lokalnym.

1.3. W tym kontekście EKES z zadowoleniem stwierdza, że kilka państw członkowskich i regionów przyjęło narzędzia rozwoju obszarów wiejskich, takie jak programy działania czy też pakt na rzecz obszarów wiejskich. Opublikowany strategiczny dokument orientacyjny „Wdrożenie paktu na rzecz obszarów wiejskich w państwach członkowskich”⁽¹⁾ musi być dla państw członkowskich drogowskazem podczas inicjowania lub rozwijania działań na rzecz obszarów wiejskich. Komitet proponuje przyjęcie europejskiej karty praw i obowiązków obszarów wiejskich i miejskich w oparciu o te narzędzia.

⁽¹⁾ „Wdrożenie paktu na rzecz obszarów wiejskich w państwach członkowskich”: https://rural-vision.europa.eu/system/files/2023-09/rpso-policy-briefing-rural-pacts-draft-230920_0.pdf.

1.4. EKES przypomina konkluzje Rady z 20 listopada 2023 r. (2), w których wezwano do przekształcenia wizji obszarów wiejskich w pełnoprawną strategię UE na rzecz obszarów wiejskich, mającą formę kompleksowego podejścia opracowanego w ramach współpracy między wszystkimi podmiotami z obszarów wiejskich a odpowiednimi władzami i samorządami lokalnymi. Ta nowa strategia powinna pomóc w opracowaniu nowego europejskiego modelu obszarów wiejskich.

1.5. EKES uważa, że pakt i plan działania na rzecz obszarów wiejskich stanowią podstawę przyszłej polityki rozwoju tych obszarów po 2027 r., która dotyczyć będzie wszystkich tego rodzaju obszarów z uwzględnieniem ich specyficznych realiów. Z myślą o konkretyzacji tej długoterminowej wizji, EKES wzywa Komisję do zbadania możliwości stworzenia specjalnej polityki poświęconej realizacji planu działania na rzecz obszarów wiejskich i paktu na rzecz obszarów wiejskich, z odpowiednim finansowaniem, w celu zapewnienia spójnego wdrażania przepisów zaproponowanych w ramach długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich. Istotne jest, aby ta nowa polityka wykorzystywała wszystkie dostępne fundusze, w tym m.in. EFRROW, fundusze strukturalne i politykę spójności, aby skutecznie realizować tę długoterminową wizję.

1.6. EKES uważa, że w przyszłej polityce rozwoju obszarów wiejskich należy położyć szczególny nacisk na struktury rodzinne, przedsiębiorstwa o małej skali i działalność lokalną.

1.7. EKES sądzi, że unijne obserwatorium obszarów wiejskich jest ważne dla rozwoju obszarów wiejskich, i zwraca się do Komisji o wykorzystanie go do uzupełnienia wiedzy na temat podmiotów ze środowiska wiejskiego, szczególnie MŚP, mikroprzedsiębiorstw, działalności rolniczej, spółdzielni, roli kobiet, a także na temat komplementarności, konsultacji międzysektorowych, znaczenia gospodarczego i społecznego oraz potrzeb tych podmiotów. Monitorowanie realizacji priorytetów określonych w pakcie na rzecz obszarów wiejskich i planie działania na rzecz obszarów wiejskich mogłoby stanowić dodatkowy zakres odpowiedzialności obserwatorium.

1.8. EKES zaleca, by plan działania na rzecz obszarów wiejskich zawierał szczegółowe cele związane ze środowiskiem życia na tych obszarach, zwłaszcza takie jak jakość usług publicznych, dostęp do opieki zdrowotnej, łączność cyfrowa, mobilność i transport oraz mieszkalnictwo. Elementy te mają zasadnicze znaczenie dla zapewnienia dobrej jakości życia ludzi mieszkających na obszarach wiejskich i zwiększenia atrakcyjności tych obszarów.

1.9. EKES wzywa do aktualizacji planu działania na rzecz obszarów wiejskich, ze szczególnym uwzględnieniem zasad i zobowiązań państw członkowskich i regionów w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. To podejście musi zaowocować bardziej kompleksową, zintegrowaną i proaktywną wizją, opartą na jasno określonych celach, dokładnych terminach i ścisłym monitorowaniu.

1.10. Komitet ze szczególną aprobatą odnosi się do przyjęcia zestawu narzędzi finansowania (3) dla obszarów wiejskich, lecz ubolewa nad niedostatkiem środków UE. Wzywa do zwiększenia tych środków, do wykorzystania takich instrumentów finansowych jak InvestEU (4) oraz do wsparcia finansowania społecznościowego i dostępu do kredytów bankowych poprzez rozwijanie systemów wzajemnych gwarancji. EKES proponuje również wzmocnienie instrumentów Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego, w związku z czym sugeruje, by Komisja rozważyła stworzenie wspomnianej powyżej, nowej polityki rozwoju obszarów wiejskich po 2027 r.

1.11. Skomplikowany dostęp do różnych funduszy europejskich zniechęca właścicieli projektów. Komitet proponuje środki upraszczające, w tym jednolitą procedurę składania projektów, proporcjonalne kontrole, nowe przepisy dotyczące płatności i terytorialne punkty kompleksowej obsługi, a także szybkie rozstrzyganie sporów. Przypomina, że znakomita większość podmiotów na obszarach wiejskich może korzystać z finansowania UE na rozwój obszarów wiejskich jedynie w ramach wspólnych projektów realizowanych m.in. przez organizacje lokalne lub regionalne.

1.12. Wspomniane organizacje odgrywają zasadniczą rolę w zapewnianiu wsparcia i doradztwa, zwłaszcza dla MŚP i mikroprzedsiębiorstw z sektora rolnictwa i nie tylko. EKES proponuje, by Komisja rozwinęła działania zbiorowe i zwiększyła dostęp do doradztwa świadczonego przez te organizacje pośredniczące oraz by w tym celu przewidziała dla nich mechanizmy wsparcia w planie na rzecz obszarów wiejskich, ułatwiła dostęp do środków pomocy technicznej oraz utworzyła punkty informacyjne i doradcze na poziomie NUTS 3. Apeluje również o znacznie rozwinięcie skoordynowanych inicjatyw na rzecz rozwoju lokalnego, takich jak LEADER i strategia inteligentnych wsi i o wspieranie innowacyjnych inicjatyw lokalnych.

(2) Konkluzje o długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich UE: Agriculture and Fisheries Council – Consilium (europa.eu).

(3) <https://funding.rural-vision.europa.eu/?lng=en>.

(4) <https://www.eib.org/en/products/mandates-partnerships/investeu/index.htm>.

1.13. Komitet odnotowuje, że wiele podmiotów lokalnych nie zna długoterminowej wizji, i wnosi, by Komisja ulepszyła swe plany komunikacji wspólnie z partnerami gospodarczymi i społecznymi, ze społeczeństwem obywatelskim i z mediami w celu informowania podmiotów lokalnych oraz lokalnych i regionalnych organów publicznych. Zgodnie ze swoim zobowiązaniem do realizacji paktu na rzecz obszarów wiejskich ⁽⁵⁾ EKES będzie nadal kontynuował działania wspierające i mobilizujące.

2. Uwagi ogólne

2.1. W opinii NAT/839 ⁽⁶⁾ w sprawie długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich EKES wyraził poparcie dla wniosku Komisji oraz dla środków przewidzianych w planie działania i pakcie na rzecz obszarów wiejskich, a przy tym podkreślił, że ich rzeczywiste wdrożenie dałoby podstawę do wiary w optymistyczną przyszłość obszarów wiejskich w Europie.

2.2. Obszary wiejskie są często przedstawiane jako przyszła przestrzeń gospodarcza i przemysłowa UE, której wyznacznikiem będą więzi międzypokoleniowe, ścisły związek ze środowiskiem oraz dynamiczny duch przedsiębiorczości. Polityka na rzecz środowiska wiejskiego musi uwzględniać różnorodność każdego obszaru wiejskiego oraz być opracowywana i realizowana w ścisłej współpracy ze wszystkimi podmiotami lokalnymi.

2.3. EKES przypomina, że polityka rozwoju obszarów wiejskich musi obejmować bez wyjątku wszystkie obszary wiejskie i być dostosowana do specyficznych realiów i potrzeb każdego regionu.

2.4. Powodzenie długoterminowej wizji będzie w dużej mierze zależało od zaangażowania wszystkich państw członkowskich, regionów i społeczności lokalnych oraz od jakości uczestnictwa społeczności, rolników, przedsiębiorstw i społeczeństwa obywatelskiego. W tym kontekście EKES popiera pakt na rzecz obszarów wiejskich i wzywa do jego wzmocnienia.

2.5. Na szczeblu europejskim wszystkie służby instytucji europejskich muszą się włączyć w realizację priorytetów paktu i planu działania na rzecz obszarów wiejskich, a zawarte w nich koncepcje powinny zostać uwzględnione we wszystkich priorytetach politycznych i programach operacyjnych Unii. Wszystkie wnioski ustawodawcze i operacyjne UE powinny przed przyjęciem podlegać ocenom oddziaływania na obszary wiejskie i systematycznym konsultacjom z przedstawicielami podmiotów z obszarów wiejskich.

2.6. Zdaniem EKES-u przyjęte w ramach długoterminowej wizji całościowe podejście sprawia, że wszystkie podmioty mogą odnieść korzyści z narzędzi przewidzianych w planie działania i w pakcie na rzecz obszarów wiejskich. W związku z tym podmioty lokalne oraz organy polityczne i administracyjne na wszystkich szczeblach powinny wspólnie określać priorytety w zakresie działań i finansowania. Priorytety te muszą być dostosowane nie tylko do szczególnych warunków, takich jak te panujące na obszarach górskich czy przybrzeżnych, na wyspach oraz w regionach peryferyjnych i najbardziej oddalonych, ale także pozwalać na szybkie reagowanie – jak np. program wsparcia na rzecz odbudowy służącej spójności oraz terytoriom Europy (REACT-EU) ⁽⁷⁾ lub Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST) ⁽⁸⁾ – na konkretne sytuacje nadzwyczajne i wyzwania o znaczeniu lokalnym, takie jak skutki zmiany klimatu, gospodarcze i społeczne skutki zamykania przedsiębiorstw lub decyzje polityczne podejmowane na szczeblu międzynarodowym.

2.7. Wyzwania stojące przed środowiskiem wiejskim zostały dobrze określone. EKES odnotowuje jednak lukę w danych i podkreśla brak całościowych badań, zwłaszcza w odniesieniu do uwzględnienia działalności gospodarczej innej niż rolnictwo.

2.8. Komitet jest zdania, że długoterminowa wizja musi być podstawą przyszłej polityki rozwoju obszarów wiejskich po 2027 r., która musi opierać się na propozycjach zawartych w planie działania na rzecz obszarów wiejskich i przyczyniać się do lepszej realizacji paktu na rzecz obszarów wiejskich. Wyraża ubolewanie, że ta wizja nie jest jeszcze wystarczająco dobrze znana wielu decydom.

2.9. W związku z tym EKES wzywa instytucje europejskie do przyjęcia nowej polityki rozwoju obszarów wiejskich, która skonkretyzuje zalecenia Rady z 20 listopada 2023 r., oraz do stworzenia odpowiednich programów operacyjnych.

⁽⁵⁾ Zaangażowanie EKES-u w pakt na rzecz obszarów wiejskich: <https://www.eesc.europa.eu/en/news-media/news/eesc-commits-supporting-eus-rural-pact>.

⁽⁶⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Długoterminowa wizja dla obszarów wiejskich UE” [COM(2021) 345 final] (Dz.U. C 290 z 29.7.2022, s. 137).

⁽⁷⁾ https://commission.europa.eu/funding-tenders/find-funding/eu-funding-programmes/react-eu_en.

⁽⁸⁾ https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism/just-transition-funding-sources_en.

2.10. EKES z zadowoleniem przyjmuje niedawne sprawozdanie Komisji Europejskiej⁽⁹⁾ w sprawie najważniejszych osiągnięć w związku z wizją i kolejnych działań oraz odnotowuje z satysfakcją podobieństwa z zaleceniami i kolejnymi działaniami przedstawionymi w niniejszej opinii. Z zadowoleniem stwierdza również, że opinia udziela odpowiedzi na kilka pytań zawartych w sprawozdaniu i proponuje szereg innowacyjnych rozwiązań i inicjatyw.

3. Uwagi szczegółowe

Pakt na rzecz obszarów wiejskich i zestaw narzędzi

3.1. EKES z zadowoleniem odnotowuje, że środki przewidziane w pakcie w dużej mierze spełniają oczekiwania, i z aprobatą przyjmuje utworzenie wspólnoty paktu na rzecz obszarów wiejskich oraz różne podjęte działania. Zachęca Komisję do rozwijania działań w tym zakresie oraz do szerokiego rozpowszechniania prac i ich wyników.

3.2. EKES z zadowoleniem przyjmuje opublikowanie przez Komisję zestawu narzędzi dotyczącego finansowania UE na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Proponuje, by był on rozpowszechniany wśród wszystkich zainteresowanych stron na obszarach wiejskich, w szczególności za pośrednictwem władz krajowych i regionalnych, które mogłyby go uzupełniać krajowymi i regionalnymi systemami finansowania. Sugeruje też, aby stworzyć program informacyjny i szkoleniowy dla podmiotów gospodarczych i społecznych wspierających zainteresowane strony na obszarach wiejskich i doradzające im, w tym poprzez pomoc techniczną i budowanie zdolności.

Weryfikacja wpływu polityki na rozwój obszarów wiejskich

3.3. W opinii NAT/839 EKES z zadowoleniem przyjął wzmocnienie mechanizmu weryfikowania wpływu polityki na rozwój obszarów wiejskich, który to mechanizm ma na celu ocenę wpływu inicjatyw ustawodawczych UE na środowisko wiejskie. Wzywa do zachowania pełnej przejrzystości już przeprowadzonych weryfikacji oraz do oceny stopnia uwzględnienia realiów wiejskich w procesie legislacyjnym. Apeluje również do Parlamentu Europejskiego i Rady, by w swych procedurach stosowały weryfikację wpływu polityki na rozwój obszarów wiejskich.

3.4. EKES wzywa zainteresowanych partnerów na szczeblu europejskim i w państwach członkowskich do zgłaszania Komisji – również w ramach prac wspólnoty paktu na rzecz obszarów wiejskich – tych aktów prawnych, które nie są dostosowane do realiów obszarów wiejskich i które należy poddać przeglądowi.

3.5. Komitet z zadowoleniem odnotowuje, że państwa członkowskie są proszone o przeprowadzanie tych weryfikacji na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym. Aby jednak zwiększyć przejrzystość i skuteczność procesu, zdecydowanie zachęca Komisję, by w planie działania na rzecz obszarów wiejskich ujęła publikację corocznego sprawozdania z weryfikacji przeprowadzonych w państwach członkowskich. Sprawozdanie powinno nie tylko zawierać szczegółową ocenę sposobu, w jaki przeprowadza się weryfikacje na różnych szczeblach, lecz również podkreślać zaobserwowane dobre praktyki. To podejście zwiększy czytelność i widoczność procesu weryfikacji wpływu polityki na rozwój obszarów wiejskich i będzie sprzyjać wymianie wiedzy i rozpowszechnianiu dobrych praktyk wśród państw członkowskich oraz przyczyni się do opracowania spójniejszej i skuteczniejszej polityki weryfikacji.

3.6. EKES uważa, że szczególnie pilne jest wyeliminowanie nadmiernej regulacji w prawodawstwie europejskim – która ma negatywny lub zniechęcający wpływ na działalność zawodową i społeczną na obszarach wiejskich – oraz uproszczenie przepisów poprzez ograniczenie ich do tego, co jest absolutnie niezbędne. Wzywa Komisję do przeanalizowania tych przepisów wraz z partnerami gospodarczymi i społecznymi.

3.7. EKES wzywa Komisję, by zachęcała państwa członkowskie do przyjęcia podobnych środków na szczeblu krajowym i regionalnym, we współpracy z zainteresowanymi stronami, z uwagi na przeszkody administracyjne i niekiedy sprzeczne przepisy, zwłaszcza w odniesieniu do udzielania zezwoleń na budowę, odnowienie lub dostosowanie pomieszczeń na obszarach wiejskich.

⁽⁹⁾ Długoterminowa wizja dla obszarów wiejskich UE: najważniejsze osiągnięcia i kolejne działania (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=comnat%3ACOM_2024_0450_FIN).

Obserwatorium obszarów wiejskich służące zaspokajaniu potrzeb wiejskich

3.8. EKES podkreśla znaczenie obserwatorium obszarów wiejskich, którego prace powinny wykraczać poza gromadzenie i rozpowszechnianie danych statystycznych dotyczących środowiska wiejskiego i które powinno angażować się w pogłębione analizy i projekty badawcze. Zaleca, by w porozumieniu z podmiotami z obszarów wiejskich opracowano program prac obserwatorium, który dotyczyłby zwłaszcza znajomości podmiotów gospodarczych i społecznych z tych obszarów i ich potrzeb, sektorów działalności i ich rozwoju, a także wpływu gospodarczego i społecznego inicjatyw europejskich na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Ponadto obserwatorium mogłoby rozpowszechniać dobre praktyki i w ten sposób przyczynić się do zwiększenia skuteczności i koordynacji polityki europejskiej i krajowej na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Monitorowanie realizacji priorytetów określonych w pakiecie na rzecz obszarów wiejskich i planie działania na rzecz obszarów wiejskich mogłoby stanowić dodatkowy zakres odpowiedzialności obserwatorium.

3.9. EKES ubolewa zwłaszcza nad brakiem danych na temat gospodarczych i społecznych skutków takich inicjatyw, jak LEADER, RLKS, inteligentne wsie i Bauhaus. Kompleksowe analizy jakościowe tych inicjatyw są niezbędne, by je rozpowszechnić jako dobre praktyki wśród decydentów i podmiotów z obszarów wiejskich.

3.10. Jednym z głównych wyzwań z punktu widzenia zintegrowanego rozwoju obszarów wiejskich jest zapewnienie młodym ludziom miejsc pracy i perspektyw na przyszłość. MŚP i mikroprzesiębiorstwa na obszarach wiejskich, czyli około 8 mln przedsiębiorstw w Europie, są mało dostrzegalne, choć mają zasadnicze znaczenie dla tworzenia miejsc pracy na tych obszarach. EKES ponownie podkreśla ich istotny wkład w równowagę gospodarczą i społeczną obszarów wiejskich. Zwraca też uwagę, że wiele z tych MŚP i mikroprzedsiębiorstw działa na rynkach krajowych i międzynarodowych, i przypomina, że wiele z nich uznano za ukrytych liderów, w tym w dziedzinie bardzo zaawansowanych technologii.

3.11. Podobnie, sektor spółdzielczy, pomimo jego znaczenia i potencjału, pozostaje słabo znany, chociaż dotyczy wszystkich rodzajów działalności gospodarczej w rolnictwie i poza rolnictwem i jest czynnikiem współpracy. EKES uważa, że sektor ten jest ważnym źródłem rozwoju i konkurencyjności przedsiębiorstw, a także gwarantem dochodów przedsiębiorców na obszarach wiejskich. Niezwykle ważna jest zdecydowana polityka ich wspierania.

3.12. Chociaż w znacznym stopniu zbadano sektor rolny, to warto lepiej zrozumieć jego specyfikę na różnych rodzajach obszarów wiejskich, szczególnie na obszarach o niekorzystnych warunkach oraz w regionach peryferyjnych i najbardziej oddalonych.

3.13. Komitet apeluje, by Komisja szybko rozpoczęła badania i analizy na skalę europejską dotyczące MŚP, mikroprzedsiębiorstw, spółdzielni oraz sektora rolno-gospodarczego z pomocą obserwatorium obszarów wiejskich, które posłużyłoby za główne narzędzie gromadzenia danych, analizy sektorowej i opracowywania zaleceń.

3.14. EKES podkreśla ponadto znaczenie komplementarności tych działań, zwłaszcza jeśli chodzi o wytwarzanie i promowanie produktów lokalnych, sektory rolno-spożywczy i leśny oraz działalność budowlaną. EKES wzywa obserwatorium obszarów wiejskich do przeprowadzenia badań nad istotą problemów i potrzeb, a także nad ich współzależnością i komplementarnością.

3.15. Obserwatorium powinno również zająć się kwestią kobiet na obszarach wiejskich – zwłaszcza w przedsiębiorstwach rolniczych i pozarolniczych – których działalność jako przedsiębiorczyń, żon-współpracowniczek lub opiekunek rodzinnych, a także zaangażowanie społeczne w życie na obszarach wiejskich często nie jest doceniana. Powinno także formułować zalecenia dotyczące dobrych praktyk, w szczególności w celu wspierania uruchamiania działalności gospodarczej lub społecznej oraz ułatwiania godzenia życia zawodowego i prywatnego.

3.16. EKES zwraca uwagę na kluczowe znaczenie wolontariatu w życiu wiejskim – zarówno dla działalności gospodarczej, społecznej czy na rzecz środowiska, jak i działalności sektora publicznego – co pozwala wyeliminować lub zmniejszyć niektóre utrudnienia występujące na obszarach wiejskich. Wnosi, aby obserwatorium zbadało ten wolontariat i zaproponowało środki go wspierające i umacniające.

Plan działania na rzecz obszarów wiejskich

3.17. EKES uważa, że cztery obszary priorytetowe, dziewięć inicjatyw przewodnich i piętnaście środków towarzyszących to zestaw dotyczący wszystkich działań i stanowiący solidną podstawę przyszłej polityki rozwoju obszarów wiejskich, która powinna zostać zaktualizowana w celu większego zaangażowania państw członkowskich, regionów i społeczeństwa obywatelskiego. Proces aktualizacji powinien być przejrzysty i inkluzywny oraz zapewniać wszystkim zainteresowanym stronom możliwość aktywnego udziału w określaniu priorytetów i działań, które mają zostać wdrożone. EKES zaleca, by plan działania na rzecz obszarów wiejskich zawierał szczegółowe cele związane ze środowiskiem życia na tych obszarach, zwłaszcza takie jak jakość usług publicznych, dostęp do opieki zdrowotnej, łączność cyfrowa, mobilność i transport oraz mieszkalnictwo. Elementy te mają zasadnicze znaczenie dla zapewnienia dobrej jakości życia ludzi mieszkających na obszarach wiejskich i zwiększenia atrakcyjności tych obszarów. Ponadto należy zauważyć, że weryfikacja wpływu polityki na rozwój obszarów wiejskich powinna być centralnym elementem tej aktualizacji.

3.18. EKES uważa, że w przyszłej polityce rozwoju obszarów wiejskich należy położyć szczególny nacisk na małe przedsiębiorstwa, przedsiębiorstwa na miarę ludzką, rodzinne struktury gospodarcze, działalność na poziomie społeczności lokalnych oraz lokalne zatrudnienie. Silna polityka wspierania obszarów wiejskich może pobudzić gospodarkę obszarów wiejskich i przeciwdziałać wyludnieniu.

3.19. Choć EKES uznaje te rozwiązania za istotny kierunek działania i przypomina opinię NAT/839, w której podkreślił już wagę szczegółowego i operacyjnego podejścia, to ponownie zwraca uwagę na konieczność konkretnego uzupełnienia i aktualizacji planu działania. Proponuje uwzględnienie specjalnych środków związanych z wiejskim środowiskiem życiowym, takich jak między innymi dostęp do lokalnej opieki zdrowotnej i lokalnych usług zdrowotnych, renowacja budynków mieszkalnych i komercyjnych zgodnie z normami ochrony środowiska, ochrona dziedzictwa kulturalnego, historycznego, gastronomicznego, architektonicznego (zabudowa mieszkalna), przemysłowego i religijnego, wsparcie dla młodych przedsiębiorców, popularyzacja lokalnej wiedzy fachowej, odpowiedzialna turystyka, ochrona ludności, przeciwdziałanie skutkom zmiany klimatu i uzdatnianie wody.

3.20. W tym kontekście EKES uważa, że plan działania na rzecz obszarów wiejskich powinien znacznie wzmocnić środki związane z edukacją, szkoleniem zawodowym, przygotowaniem zawodowym i uznawaniem umiejętności zawodowych. Sugeruje utworzenie lub wzmocnienie różnych form programu Erasmus dla podmiotów gospodarczych i społecznych działających na obszarach wiejskich.

3.21. Zgodnie z opinią NAT/839 Komitet wzywa do opracowania jasnych i konkretnych wskaźników dotyczących poziomu NUTS 3 oraz, w miarę możliwości, poziomu LAU (lokalnych jednostek administracyjnych), w ściśle określonym celu, wraz ze skutecznym systemem monitorowania, by ocenić realizację planu działania na rzecz obszarów wiejskich. Te wskaźniki umożliwiłyby zwłaszcza dostosowanie i usprawnienie podjętych działań oraz ocenę ich wpływu, co przyczyniłoby się do skuteczności planu działania.

3.22. Ponadto EKES jest zdania, że zaktualizowany plan działania na rzecz obszarów wiejskich powinien znacznie usprawnić i rozwinąć wiele inicjatyw, które okazały się już skuteczne i istotne, w tym inicjatywę LEADER, strategię inteligentnych wsi oraz europejski Bauhaus, a przy tym powinien sprzyjać nowym projektom pilotażowym i nowatorskim inicjatywom na szczeblu europejskim, krajowym i lokalnym.

3.23. W tym celu EKES podkreśla znaczenie platformy na rzecz rewitalizacji obszarów wiejskich i różnych sieci wiejskich, gdyż jest to niezbędne narzędzie wspierania współpracy i partnerstw między różnymi sektorami działalności oraz podmiotami gospodarczymi i społecznymi. Zdecydowanie zachęca społeczność wiejskie, władze krajowe, regionalne i lokalne oraz organizacje społeczeństwa obywatelskiego do aktywnego zaangażowania się w działalność tych sieci w celu tworzenia synergii, wymiany dobrych praktyk i zacieśnienia więzi między właścicielami projektów. Celem tego podejścia jest pobudzenie obszarów wiejskich do rozwoju poprzez zachęcanie do podejmowania inicjatyw opartych na współpracy, co przyczyni się do równowagi gospodarczej i społecznej tych obszarów.

Na rzecz budżetu współmiernego do realiów i deklaracji politycznych

3.24. Zgodnie ze swoimi wcześniejszymi uwagami (NAT/839) EKES stwierdza, że budżety przeznaczone obecnie na rozwój obszarów wiejskich nie odzwierciedlają deklaracji politycznych, ponieważ są zbyt okrojone. Wzywa Radę i Parlament, by – zgodnie z ambicjami politycznymi – przeznaczyły znaczne środki budżetowe na programy na rzecz obszarów wiejskich.

3.25. Komitet zaleca wykorzystanie takich instrumentów finansowych jak InvestEU i zastanawia się nad stworzeniem nowego instrumentu na rzecz działalności na obszarach wiejskich, który byłby również ukierunkowany na wsparcie młodych przedsiębiorców wiejskich, na wzór programu JESSICA⁽¹⁰⁾ dla obszarów miejskich. Można by go połączyć ze wsparciem doradczym, zmniejszeniem kosztów bankowych i silnymi zachętami podatkowymi, w szczególności w celu wspierania tworzenia i przejmowania przedsiębiorstw we wszystkich sektorach gospodarki wiejskiej, a także inwestycji materialnych i niematerialnych mających zwiększyć ich konkurencyjność i pozwolić czerpać korzyści z lepszego dostępu do rynku.

3.26. Ponadto EKES proponuje skuteczniejszą koordynację między funduszami UE i zaleca ich uzupełnienie własnymi funduszami krajowymi i regionalnymi, takimi jak finansowanie społecznościowe i systemy gwarancji wzajemnych. Apeluje, by program rozwoju obszarów wiejskich wspierał to finansowanie na poziomie regionalnym i lokalnym, a państwa członkowskie przyjęły solidne przepisy podatkowe zachęcające obywateli do inwestycji lokalnych i rodzinnych w działalność gospodarczą i społeczną na obszarach wiejskich. Należy koniecznie podkreślić, że koordynacja ta powinna obejmować weryfikację wpływu polityki na rozwój obszarów wiejskich, aby zapewnić finansowanie dostosowane do potrzeb i realiów tych obszarów.

3.27. Długoterminowa wizja dla obszarów wiejskich odnosi się również do wkładu wielu funduszy europejskich w rozwój obszarów wiejskich. Wielość tych funduszy, różnice w procedurach stosowanych w ich ramach, a także kryteria warunkowości specyficzne dla państw członkowskich prowadzą do nieporozumień i złożoności administracyjnej, która może zniechęcać właścicieli projektów.

3.28. Na szczeblu europejskim brakuje polityki odnoszącej się konkretnie do rozwoju obszarów wiejskich, które podlegają głównie polityce spójności i wspólnej polityce rolnej. Ta struktura nie pozwala na spójne i wystarczające uwzględnienie wszystkich wyzwań związanych z obszarami wiejskimi. Zdaniem EKES-u problem polega na tym, że polityka rozwoju obszarów wiejskich nie jest ani polityką rolną, ani polityką spójności, lecz połączeniem kilku europejskich strategii politycznych na rzecz rozwoju poszczególnych obszarów, które mieszczą się w klasyfikacji lokalnych jednostek LAU, poniżej poziomu NUTS 3.

3.29. EKES podkreśla potrzebę gruntownego przemyślenia polityki rozwoju obszarów wiejskich po 2027 r. Zaleca, by politykę tę opracowano z myślą o skutecznej realizacji planu i paktu na rzecz obszarów wiejskich. Zalecenie to ma na celu konkretyzację długoterminowej wizji, przy czym nowa polityka powinna opierać się na wszystkich dostępnych funduszach, w tym tych, o których mowa w komunikacie w sprawie długoterminowej wizji, i powinna jej towarzyszyć nowe środki zalecane w opinii, by zaspokoić szczególne potrzeby obszarów wiejskich. Należy podkreślić, że propozycja ta nie wymaga przesunięcia środków z WPR, lecz raczej uruchomienia środków niezbędnych do stworzenia tej nowej polityki rozwoju obszarów wiejskich.

3.30. Biorąc pod uwagę złożoność źródeł finansowania i związanych z nimi specyficznych kryteriów, EKES opowiada się za utworzeniem terytorialnych punktów lub stanowisk kompleksowej obsługi jak najbliższej inicjatyw lokalnych, najlepiej na poziomie NUTS 3. Mogłoby się do nich zwracać właściciele projektów wiejskich i odpowiadałyby one za koordynację wszystkich funduszy europejskich, krajowych i regionalnych przeznaczonych na realizację planu działania na rzecz obszarów wiejskich. Terytorialnymi punktami kompleksowej obsługi mogłyby skutecznie zarządzać komitety monitorujące złożone z organów publicznych i administracyjnych, partnerów gospodarczych i społecznych oraz przedstawicieli społeczeństwa obywatelskiego na poziomie NUTS 3. Tymi komitetami monitorującymi ustanowionymi na poziomie terytorialnym mogłyby być komitety przewidziane w ramach polityki spójności w kodeksie postępowania w zakresie partnerstwa.

3.31. W każdym regionie na poziomie NUTS 3 lub NUTS 2 należałoby uruchomić równoległe szeroko zakrojony program informacji i szkoleń dla organizacji pośredniczących reprezentujących zainteresowane strony gospodarcze i społeczne oraz dla władz lokalnych na temat możliwości działania związanych ze środkami na rozwój obszarów wiejskich.

⁽¹⁰⁾ Wspólne europejskie wsparcie na rzecz trwałych inwestycji w obszarach miejskich.

Zaangażowanie państw członkowskich i realizacja planu działania na rzecz obszarów wiejskich

3.32. Niektóre państwa członkowskie i regiony przyjęły narzędzia rozwoju obszarów wiejskich, takie jak krajowe programy na rzecz obszarów wiejskich. EKES odnosi się pozytywnie do publikacji strategicznego dokumentu orientacyjnego „Wdrożenie paktu na rzecz obszarów wiejskich w państwach członkowskich”, w którym wymieniono wszystkie te narzędzia i przedstawiono główne elementy niezbędne do zmobilizowania zainteresowanych stron oraz do wsparcia skoordynowanych działań. Ten dokument może służyć za przewodnik dla państw członkowskich i podmiotów wiejskich. EKES podkreśla potrzebę koordynacji tych programów i zachęca państwa członkowskie do realizacji paktu na rzecz obszarów wiejskich na szczeblu krajowym i regionalnym w oparciu o dobre praktyki wyszczególnione w publikacji, takie jak krajowy pakt Republiki Czeskiej na rzecz obszarów wiejskich.

3.33. Komitet zaznacza, że powodzenie długoterminowej wizji zależy od zaangażowania wszystkich państw członkowskich, regionów i społeczności lokalnych, a także Rady i Parlamentu. EKES podkreślił w opiniach NAT/820⁽¹⁾ i NAT/839, że aby ta wizja stała się prawdziwym źródłem inspiracji, musi się opierać na solidnych podstawach na poziomie UE: na europejskiej karcie praw i obowiązków obszarów wiejskich i miejskich, bazującej na zasadach istniejących programów krajowych, która zostałaby rozpowszechniona we wszystkich językach w celu ułatwienia zrozumienia i zaangażowania.

3.34. Mając to na uwadze, Komitet apeluje o aktualizację planu działania na rzecz obszarów wiejskich, w którym należy doprecyzować zwłaszcza zasady i zobowiązania państw członkowskich i regionów w zakresie rozwoju obszarów wiejskich, a także standardy sprawowania rządów regulujące partnerstwa oraz zaangażowanie partnerów gospodarczych i społecznych i społeczeństwa obywatelskiego w opracowywanie i wdrażanie środków operacyjnych. To podejście musi zaowocować bardziej kompleksową, zintegrowaną i proaktywną wizją, opartą na jasno określonych celach, dokładnych terminach i ścisłym monitorowaniu.

Zaangażowanie wszystkich podmiotów wiejskich

3.35. Powodzenie długoterminowej wizji dla obszarów wiejskich zależy również od mobilizacji zainteresowanych stron, partnerów gospodarczych i społecznych oraz społeczeństwa obywatelskiego, a także od jakości ich zaangażowania w opracowywanie programów działania. Wiele krajowych lub regionalnych organów administracyjnych nie włącza jednak w wystarczającym stopniu tych podmiotów w opracowywanie i realizację programów rozwoju obszarów wiejskich lub ogranicza się do zasięgnięcia ich opinii, co nie przynosi wymiernych efektów.

3.36. Zgodnie z opinią NAT/893 EKES podkreśla, że młodzi ludzie są istotnym ogniwem rozwoju obszarów wiejskich, podobnie jak osoby starsze i emeryci, którzy w większości czynnie uczestniczą w życiu gospodarczym i działalności stowarzyszeń na obszarach wiejskich. Zasadnicze znaczenie ma pełne zaangażowanie tych głównych podmiotów gospodarczych i społecznych w realizację wizji dla obszarów wiejskich oraz uwzględnienie ich realiów i potrzeb w pakcie i planie działania na rzecz obszarów wiejskich.

3.37. EKES z zadowoleniem przyjmuje poziom i jakość zaangażowania przedstawicieli różnych zainteresowanych stron z obszarów wiejskich w działania paktu na rzecz obszarów wiejskich. Wzywa do wzmocnienia tego zaangażowania i zapewnienia udziału wszystkich zainteresowanych stron w procesie decyzyjnym na wszystkich poziomach, zwłaszcza na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym, w formie wielopoziomowego sprawowania rządów z udziałem wielu zainteresowanych stron, tak aby decyzje odpowiadały realiom każdego obszaru i szczególnym potrzebom zainteresowanych stron.

3.38. Komitet zaleca:

- włączenie polityki rozwoju obszarów wiejskich do rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów⁽¹²⁾ i stosowanie do rozwoju obszarów wiejskich zasady partnerstwa określonej w art. 8 (Treść umowy partnerstwa) rozporządzenia w sprawie wspólnych przepisów oraz przepisów kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa⁽¹³⁾, w szczególności ustanowienie komitetów monitorujących na szczeblu regionalnym lub lokalnym,

⁽¹¹⁾ Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Długoterminowa wizja dla obszarów wiejskich UE” [COM(2021) 345 final] (Dz.U. C 290 z 29.7.2022, s. 137).

⁽¹²⁾ Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu i Migracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu na rzecz Zarządzania Granicami i Wiz (COM/2018/375 final - 2018/0196 (COD)).

⁽¹³⁾ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) nr 240/2014 z dnia 7 stycznia 2014 r. w sprawie europejskiego kodeksu postępowania w zakresie partnerstwa w ramach europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych (Dz.U. L 74 z 14.3.2014, p. 1).

- wyjaśnienie zasad uczestnictwa zainteresowanych stron w celu ich optymalnego zaangażowania,
- dodanie zasady partnerstwa do warunków wstępnych przyszłej polityki rozwoju obszarów wiejskich i uzależnienie przydziału środków UE od jej realizacji.

Uproszczenie procedur

3.39. EKES zaleca znaczne ograniczenie formalności administracyjnych dla właścicieli projektów i beneficjentów w celu ułatwienia dostępu do środków UE. Chociaż Komisja znacznie uprościła procedury składania projektów, audytu i kontroli, cyfryzacji i płatności, to wciąż występują różnice, zwłaszcza z powodu stosowania przez niektóre państwa członkowskie dodatkowych procedur i przepisów (nadmiernie rygorystyczne wdrażanie).

3.40. EKES podkreśla, że te trudności administracyjne są często źródłem sporów dla promotorów projektów, w tym m.in. opóźnień w płatnościach i nadmiernego przeciążenia z powodu audytów i kontroli. Poza tym, że spory te zniechęcają promotorów projektów, mogą one powodować poważne trudności finansowe po stronie beneficjentów, które w niektórych przypadkach doprowadziły do zaprzestania dobrze prowadzonej działalności tylko z powodu sztywności i niedociągnięć niektórych instytucji zarządzających. Aby umożliwić szybkie rozwiązywanie sporów, EKES zaleca stworzenie alternatywnych systemów rozstrzygnięcia sporów, takich jak system SOLVIT⁽¹⁴⁾, poprzez wspieranie mediacji doradców w organizacjach pośredniczących oraz, w razie potrzeby, ustanowienie mediatorów na poziomie NUTS 3 lub w samorządach lokalnych. To zadanie szybkiego rozstrzygnięcia sporów można powierzyć również regionalnym komitetom monitorującym, o których mowa w ust. 3.29.

3.41. Aby rozpropagować projekty na małą skalę i wspólne projekty na obszarach wiejskich zgodnie z zasadą „najpierw myśl na małą skalę” zapisaną w *Small Business Act*⁽¹⁵⁾, Komitet proponuje w szczególności:

- stosowanie zasady proporcjonalności poprzez przyjęcie – odnośnie do małych projektów – bardzo uproszczonych procedur de minimis lub procedur kontroli przez cały okres realizacji projektu, co pozwoli zmniejszyć i uprościć kontrole końcowe, a nawet je znieść,
- zadbanie o to, by beneficjenci nie byli zobowiązani do zaliczek, czyli do dokonania pierwszej płatności przed rozpoczęciem projektu, oraz przestrzeganie prawodawstwa europejskiego w sprawie czasu oczekiwania na dokonanie płatności,
- dopuszczanie systemów gwarancji innych niż bankowe, szczególnie w przypadku wspólnych projektów, którymi kierowałyby wiarygodne i odpowiedzialne organizacje pośredniczące,
- stosowanie zasady jednorazowości zapisanej w *Small Business Act*, co umożliwiłoby właścicielom projektów przeprowadzenie kontrolnych procedur administracyjnych tylko raz w bezpośrednich instytucjach zarządzających, odpowiedzialnych za przekazanie informacji o nich na szczeblu krajowym i europejskim.

Wspieranie organizacji pośredniczących

3.42. EKES przypomina, że większość podmiotów na obszarach wiejskich, często zaangażowanych w projekty na małą skalę, zależy w szczególności od zbiorowych działań prowadzonych przez ich organizacje przedstawicielskie na poziomie regionalnym lub lokalnym w celu uzyskania dostępu do finansowania UE – ze względu na obciążenia administracyjne i terminy płatności. Ponadto te organizacje udzielają również istotnego wsparcia i doradztwa, szczególnie MŚP i mikroprzedsiębiorstwom.

3.43. EKES wzywa do włączenia działań wspierających te organizacje do planu działania na rzecz obszarów wiejskich oraz do zapewnienia tym organizacjom łatwego dostępu do przewidzianych w programach środków na pomoc techniczną oraz możliwości korzystania z działań służących budowaniu zdolności umożliwiających im funkcjonowanie.

⁽¹⁴⁾ https://ec.europa.eu/solvit/index_en.htm.

⁽¹⁵⁾ Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów - „Najpierw myśl na małą skalę” Program „Small Business Act” dla Europy: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52008DC0394>.

Rozwijanie komunikacji i informacji

3.44. Powodzenie wizji dla obszarów wiejskich zależy od mobilizacji podmiotów lokalnych, obywateli oraz władz terytorialnych, zwłaszcza władarzy gmin wiejskich. EKES zauważa jednak, że wiele z tych podmiotów prywatnych i publicznych nie zna długoterminowej wizji i możliwości związanych z paktem i planem działania na rzecz obszarów wiejskich, chociaż informacje te są dostępne w internecie. Komitet zauważa również, że media krajowe i regionalne do tej pory zasadniczo ignorowały tę tematykę.

3.45. Aby zaradzić tej sytuacji, EKES zaleca, by Komisja wraz ze wszystkimi właściwymi partnerami europejskimi zainicjowała szczególnie dynamiczną strategię komunikacyjną obejmującą wydarzenia krajowe, regionalne i terytorialne. Proponuje również programy szkoleniowe realizowane za pośrednictwem sieci organizacji reprezentujących podmioty z obszarów wiejskich.

3.46. EKES wzywa Komisję do regularnego informowania go o podjętych krokach i poczynionych postępach.

Bruksela, dnia 25 kwietnia 2024 r

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Oliver RÖPKE
